

חדד אמר: זה הכותב ספרי תורה נביאים וכתובים — ומשאלך לאחרים. שהספרים נשארים לו, שהרי אינם כלים, ואף על פי כן עשה צדקה בזה שהשאלך לאחרים.

עוד כתוב בספר תהלים: "וראה בנים לבניך שלום על ישראל". אמר רבי יהושע בן לוי בכיבוד פסוק זה: כיון שיש בנים לבניך — בא שלום על ישראל, דעל ידי כך לא אתי לידי חליצה ויבום⁽⁵⁴⁾, שהרי חליצה ויבום מתקיימים רק אם מת הבעל בלא בנים.

רבי שמואל בר נחמני אמר: כיון שבנים לבניך — שלום על דיני ישראל, דעל ידי כן לא אתי לאינצויי. לפי שאם אין בנים, יבואו לידי מריבה מי קודם לירושה⁽⁵⁵⁾. אבל כשיש בנים, הרי ודאי שהם אלה שזוכים בירושה.

שנינו במשנתנו: זה מדרש דרש רבי אליעזר לפני חכמים כו'.

י-1 יתיב רב יוסף קמיה דרב המנונא, ויתיב רב המנונא וקאמר: כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע, כך אין בנות ניוונות — אלא מן הקרקע.

כתוב בספר תהלים: "אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת". ויש לתמוה: וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת?

אלא, דרשו רבותינו שביבנה, ואמרי לה שרבי אליעזר דרש דבר זה: זה הזן את בניו ובנותיו כשהן קטנים. שהרי תמיד הם מוטלים עליו, יום ולילה, והרי אין זו חובה עליו — אלא צדקה!

רבי שמואל בר נחמני אמר: זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו — ומשיאן כשמגיעים לפרקם⁽⁵²⁾.

עוד כתוב בספר תהלים: "הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד", משמע שיש לו הון ועושר בביתו, שלא בזכו, ובכל זאת צדקתו עומדת לעד, שעשה צדקה הרבה. והיאך יתכן דבר זה?

וביארנו את הפסוק הזה רב הונא ורב חסדא.

חד [אחד מהם] אמר: זה הלומד תורה — ומלמדה לאחרים. שהרי היא נשארת לו, וגם עשה צדקה בזה שטרח ללמדה לאחרים⁽⁵³⁾.

52. עיי' באסתר רבה פרשה ו' בענין זה.

53. והמהרש"א הוסיף לבאר הדמיון, דמי שיש לו עושר ונותן צדקה, לא די שאינו חסר כלום, אבל הוא מוסיף ברכה, כמו שנאמר "ובחנוני נא בזאת וגו'". כן הלמד תורה ומלמדה לאחרים, לא די שאינו מחסר מתורתו כלום, אבל מוסיף לו לימוד, כמו שאמר רב חנינא [תענית ד' ע"א]: "הרבה למדתי וכו' ומתלמידי יותר מכולם".

54. דחליצה היא כעין קטטה ומריבה, שהיא מביישתו ויורקת בפניו על שאינו חפץ ביבום.

ופעמים שהוא להיפך, שהיא אינה חפצה ביבום, והוא מייבמה בעל כרחה. וקאמר "שלום על ישראל", על שם הכתוב "להקים לאחיו שם בישראל", "ונקרא שמו בישראל". מהרש"א.

55. כך פירש רש"י. וקצת קשה, הרי פרשת נחלה מפורשת בתורה, מי קודם למי, ולמה אתו הדיינים לאנצויי כשאין לו בני בנים?

ומבאר המהרש"א, דמי שרואה לו בני בנים — ודאי אינו מעביר נחלה, שהרי אסור להעביר נחלה אפילו מברא בישא לברא טבא, שמא יזכה

איבעיא להו: למה נתכוין רבי חייא במה שאמר שנתן להן רב מעליה, האם באמת לא היה מדובר שם במזונות, אלא **פרנסה הויא**, דהיינו, נדוניה לינשא, שגובה אף ממטלטלין.

ומאי היא מה שזן רב מעליה — **מעילוייא דאב, וכדשמואל. דאמר שמואל: לפרנסה — שמין באב**, דהיינו, ששמין לפי מידת ותרנותו וקמצנותו של האב, כמה היה נותן לנדונייתה אילו היה קיים, וכך נותנים לה מנכסיו, בין ממקרקעי ובין ממטלטלין⁵⁶.

או דלמא מזוני ממש הוה, ואף על פי שמזון הבנות — תנאי כתובה הוא, ותנאי כתובה — ככתובה, והרי כתובה אינה נגבית ממטלטלין, משום שכל אסמכתא של שטרות — על מקרקעין היא, לפי שהן תמיד עומדין בעין, בכל זאת סבר רב שגובין למזון הבנות ממטלטלין, בגלל התקנה שנתקבלה בעליה.

ומאי עלייה? מדברים טובים שנאמרו בעלייה.

דאמר רב יצחק בר יוסף: בעלייה התקינו, שיהו בנות ניוזנות אף מן המטלטלין.

אויש עליה כולי עלמא [רגשו עליו כל השומעים], וכי כך הוא הדין, שמי **דשביק ארעא** [שהשאיר קרקע] — **הוא דירתי ליה בניה** [הוא שיורשים אותו בניו], ומי **דלא שביק ארעא** — **לא ירתי ליה בניה?** וכי אין הבנים יורשין את מטלטליו של האב?!

אמר ליה רב יוסף: ודלמא על כתובת בנין דכרין קאמר מר שאין יורשין אלא מן הקרקע, כלומר, אולי מה שאמרת "שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע" — נתכוונת לכתובת בנין דכרין, שאכן אינה באה אלא מן הקרקע [כפי ששינונו במשנה להלן בדף צ"א], וממנה למדים למזון הבנות, שאף הן אינן ניוזנות אלא מן הקרקע?

אמר ליה: מר דגברא רבא הוא, ידע מאי קאמינא [אתה, שאדם גדול אתה, הבנת למה נתכוונתי]. שודאי שאי אפשר ללמוד דין מזון הבנות מסתם ירושה, שהרי אין דמיון ביניהם. אלא שלמדים מזון הבנות מכתובת בנין דכרין, ששני דברים אלו — מתנאי כתובה הם.

אמר רבי חייא בר יוסף: רב זן יתומות שבאו לתבוע מזונות מנכסי אביהם, ולא היו שם אלא מטלטלין — מחיטי [מחיטין], שהם מטלטלין דעלייה.

56. דווקא לענין זה, שגובה אף ממטלטלין, אמרינן שאם אומדין את האב למעליותא, גובה אף ממטלטלין. אבל לענין עצם הנדוניה, כמה ליתן לה, אומר ר"ח לקמן [ס"ח ע"א], דהאי דאמרינן ששמין באב, לאו היינו ליתן לה יותר מעישור נכסים אם ותרן היה, אלא רק לגרוע כחה, וליתן לה פחות מעישור נכסים אם אנו יודעים שהיה עצרן. ועיי' בתוס' שהאריכו בזה.

בר ברא שהוא הגון. אבל מי שינו רואה לו בני בנים, יחוש שבמיתת בנו יבואו נכסיו לקרוב שאינו הגון, ולכן הוא מחלק נכסיו על פיו לקרובו שדעתו קרובה אליו יותר. ואז אתו הדיינים לאנצויי, כההיא דלקמן [פ"ה ע"ב] בההוא דאמר: נכסי לטוביה, דאמרינן התם: שניהם קרובים וכו' — שודא דדייני, וכפירוש רש"י ותוס' שם. עיי"ש.

רבי אמי ורבי אסי סבור [סברון] למיזן ממטלטלין.

אמר להו רבי יעקב בר אידי: מילתא דרב יוחנן וריש לקיש לא עבדו בה עובדא לגבות ממטלטלין, אתון עבדין בה עובדא?!

רבי אלעזר סבר למיזן את הבנות ממטלטלין.

אמר לפניו רבי שמעון בן אליקים: רבי, יודע אני כך שאין מדת הדין אתה עושה, שהרי הדין הוא שאין זנין אותן ממטלטלין — אלא רק ממדת רהמנות, שאתה מרחם על היתומות. אלא שאף על פי כן, אין ראוי לעשות כך, שמא יראו התלמידים שאתה עושה כך — ויקבעו שכך הלכה לדורות מעיקר הדין.

ההוא דאתא לקמיה דרב יוסף לשאל בענין מזון הבנות. אמר להו: הבו לה למזונותיה מתמרי דעל בודיא [תנו לה מן התמרים שמונחים על המחצלות שמניחים תחת הדקלים כשגודרים מהם את התמרים].

תא שמע: בידיה דרבי בנאי אחוה דרבי חייא בר אבא הוו מטלטלין דיתמי. אתו לקמיה דשמואל, אמר ליה לרבי בנאי: זיל זון⁽⁵⁷⁾ את הבנות מהמטלטלין⁽⁵⁸⁾.

מאי לאו, האם לא מדובר לתת לבנות ממטלטלין למזונן, וכדרב יצחק בר יוסף סבירא ליה?!

ודחינן: לא. התם לפרנסה הואי. ושמואל לטעמיה, דאמר שמואל: לפרנסה שמין באב, ונותנין אף ממטלטלין, לפי מידת קמצנותו וותרנותו.

הוה עובדא בנהרדעא, ודון דייני דנהרדעא לזון את הבנות אף ממטלטלין.

וכן היה מעשה בפומבדיתא, ואנבי רב חנא בר ביזנא מזון הבנות ממטלטלין.

אמר להו רב נחמן לדייני פומבדיתא: זילו אהדרו⁽⁵⁹⁾, לכו והחזירו ליתומים את מה שגביתם ממטלטלין. ואי לא — מגבינא לכו לאפדניכו מינייכו [אגבה מכס את טרקלינכם].

ותירצו, דמשום דשמואל עבד עובדא, מייתי מיניה. ולא מסתבר ליה למימר דרב פליג אדשמואל, דהא בלאו הכי משמע דהאי דאמרין "רב זון" — היינו מזונות, אלא דמבעיא ליה משום דלא ניחא ליה למימר שיחלוק רב על המשנה, דקתני דמזונות הבנות הוי כירושת בנין דיכרין, ומייתי ראייה משמואל דעביד עובדא.

59. אמר להם כך, משום דחשיב להו טועין בדבר משנה. ולמעשה היה יכול הוא עצמו להחזיר הדין, אלא שבעלי הדין לא היו שומעין לו כמו לדיינים, לכן אמר להם: זילו אהדרו. תוס'.

57. איכא למתמה, היכי משמע לשון "זיל זון" דההיא דשמואל דהוי מזונות, יותר ממילתא דרב חייא בר יוסף דאמר "רב זון"?

וביאררו התוס', דסברא היא שבשעה שפוסק הוראה — יש לו לפוסק בלשון שאין מקום לטעות בו, לכן מסתבר יותר לומר דזיל זון ממש קאמר. אבל רבי חייא בר יוסף היה שונה מה שקיבל, שכך עשה רב, ולא היה כל כך מדקדק בלשונו.

58. הקשו התוס', מאי אולמיה דהאי מילתא דשמואל, יותר מההיא דרב יצחק בר יוסף, דמבעיא לן אי סבר רב כוותיה?

זאת מכסף הירושה? **כל שכן הכא** — **דאיכא תרת**, שהיתום מרויח על ידי נתינת מזונות אחרות שני דברים, גם שהיא תשמש אותו, וגם, שאחותו ניזונת!

תנו רבנן: אחד נכסים שיש להן אחריות, דהיינו, מקרקעין, ואחד נכסים שאין להן אחריות — **מוציאין מן היתומים למזון אשה ולבנות**, דברי רבי.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: נכסים שיש להן אחריות —

מוציאין מהם לצרכי הבנות, דהיינו, למזונות ונדונייה, **מן הבנים**.

וכן אם אין שם אלא בנות, והיו שם גדולות וקטנות, והחזיקו הגדולות בנכסים, מוציאין **לבנות** הקטנות **מן הבנות** הגדולות, וחולקין את הירושה בשוה.

הוא הדין אם יש שם רק בנים, גדולים וקטנים, מוציאין **לבנים** הקטנים **מן הבנים** הגדולים, וחולקין את הירושה בשוה.

וכן מוציאין **לבנים** **מן הבנות** במקום שיש נכסים מרובין.

אבל לא מוציאין **לבנים** **מן הבנות** במקום שיש רק נכסים מועטים, שאין בהם כדי לזון את הבנים והבנות עד שיבגרו, שאז הדין הוא שהבנות יזונו, והבנים ישאלו על הפתחים.

ואילו נכסים שאין להן אחריות —

אמר ליה אביו רב יוסף: **אילו בעל הוב הוה**, שיפה כחו יותר, שהרי הוא טורף מן המשועבדים, **כי האי גוונא מי הוה יהיב ליה מר?** הרי אף הוא אינו גובה ממטלטלין של יתומים! ואיך אפשר לומר שלמזון הבנות, שהורע כחן, שאין גובין ממשועבדים, יגבו ממטלטלין של יתומים?!

אמר ליה: לא התכוונתי שיגבו מתמרים שנתלשו כבר מהדקל, שהרי מטלטלין הן, אלא, דחזינא **לבוריא קאמינא** [דהיינו, שיגבו להן מהתמרים העומדים להגזז מהדקל].

אמר לו אביו: סוף סוף, **כל העומד לגזוז** — **כגזוז דמי!** ועדיין הרי זו גביה ממטלטלין!

אמר לו רב יוסף: בתמרים **דצריכא לדיקלא** [שצריכים עדיין את הדקל, שאינם גמורים לגמרי] **קאמינא**, שהם אינם נחשבים כעומדים ליגזז.

ההוא יתום ויתומה, אח ואחות, שנכסיהם היו מופקדים ביד אפוטרופוס, **דאתו לקמיה דרבא**.

אמר לחו רבא: העלו ליתום מזונות יתירים, **בשביל שתזון היתומה עמו**.

אמרי ליה רבנן לרבא, והא מר הוא דאמר שגובין ממקרקעי ולא ממטלטלי, **בין למזוני, בין לכתובה, ובין לפרנסה!**⁶⁰ והיאך אתה אומר עתה שתגבה היתומה מזונות ממטלטלין המופקדים בידי האפוטרופוס?

אמר לחו: **אילו רצה** היתום **שפחה לשמשו, מי לא יהיבין ליה**, האם לא היינו נותנים לו

60. כתבו התוס', דנראה שבזמן הזה כולוהו גבי ממטלטלי. כתובה ומזונות — מתקנת הגאונים.

60. כתבו התוס', דנראה שבזמן הזה כולוהו גבי ממטלטלי. כתובה ומזונות — מתקנת הגאונים.